

Nogay Yazar Basir Abdullin'in Türkmenler Üzerine Yazdığı Dramatik Eserler

Akad. (Ord.) Prof. Dr. Muratgeldi Söyegov-Türkmenistan

Из четырех драматических произведений ногайского писателя Басира Абдуллина (1892 – 1937), созданных им по туркменской тематике в Ашхабаде в 1920 годы, в данной статье анализируются только пьесы «История Султана Санджара» и «Неравенство». Выявляются их жанровые своеобразия, идейно-тематическая и художественная ценность.

Ключевые слова: Первые драмы, историческая пьеса, художественная действительность, образы и характеры.

Anahtar kelimeler: İlk dramlar, tarihî piyes, edebî hakikat, tipler ve karakterler.

Basir Mecidoviç Abdullin (1892 – 1937) Nogay edebiyatında ilk piyeslerin ve 1932 yılında yayınlanan 'Kır Batırları' adlı ilk romanın yazarı olarak ve yine kaleme aldığı 'Aktivist' (roman), 'Baylık Esirliğinde', 'Kızıl Sesekeyler' (hikayeler), 'Batrak', 'Düşman Yenildi', 'Emgek Yenende' (piyesler) eserlerle kendi döneminde meşhurluk kazanmıştır. Rusya'nın Astrahan bölgesine bağlı Karakaş Nogaylar (Tiyek) köyünde dünyaya gelen yazarın 1920'li yılların ikinci yarısında Türkmenistan'ın başkendi Aşkabat'ta yaşayarak yazdığı ve dört tane özel kitapçık şeklinde Cedit Arap Alfabeyile yayınlattığı 'Sultan Sencer Mâzî', 'Yusuf ve Ahmet', 'Çoban' ve 'Denksizlik' piyeslerinden – kendisinin 1937'de Sovyet rejiminin kurbanı olması ve uzun süre şahsiyetinin unutulmasıyla ilgili – son yıllara kadar Nogay edebiyatına ait çalışmalarda hiç söz edilemedi.

Basir Abdullin Aşkabat'ta yaşadığı yıllarda yerli aydınlarla yakın ilişkide bulunmuştur. Mesela, Türkmen Klasik Şairi Kurbanali Mârufî'nin 'Yusuf ve Ahmet'

destanı esasında aynı adla dram yazmak için Ünlü Türkmen bilim adamı ve yazarı Abdülhekim Kulmuhammedov'un (1885 – 1931) verdiği talimattan ve şahsî kütüphanesindeki el yazmalardan yararlanmış olduğunu belirtmiştir (Bkz. Basir Abdullin Yusuf ve Ahmet Dramı Aşkabat 1927 Sayfa: 4). Ama ne yazık ki çağdaş Türkmen edebiyat bilginleri Basir Abdullin'in tercüme-i halini hiç bilmiyor ve kendisini sadece 'Astrahanlı bir Tatar' olarak tanıyorlar.

Bu bildirimizin söz konusu Nogay yazar Basir Abdullin'in 1920'li yıllarda Türkmenistan'ın tiyatrolarında sahnelenmiş olan dramatik eserlerinin ikisi yani 'Sultan Sencer Mâzî' (Geçmiş Hikayesi) ve 'Denksızlık' piyesleridir.

'Sultan Sencer Mâzî' dramı

Eser Türkmen Devlet Neşriyatı Basımevi tarafından 1926 yılında, o zaman Poltoratsk adı takılan, Aşkabat'ta broşür şeklinde Türkmen Arap yazısıyla Ceditçe olarak neşredilmiştir. Basir Abdullin, başında yazdığına göre kendi eserini Yomut Türkmenlerinden 70 yaşındaki kör bir ihtiyar Hocanazar Seyitmuhammetoğlu'nun, 10 Muharrem 1339 Hicrî (1920 Miladî) tarihinde Balkan dağı eteğindeki Köpektam (Hüneknâm olarak okumuş araştırmacılar da vardır) adlı yerde Alman asıllı meşhur Rus Türkoloğu Akad. Prof. Dr. Wilhelm Barthold'a (1869-1930) anlatan hikayesi esasında kaleme almıştır. Üç perde ve üç tablodan oluşan bu piyesin her üç perdesi başlanmadan önce yeni bir tablo olarak Hocanazar Seyitmuhammetoğlu; hikayesini dinleyen birkaç adamla sahneye gelip sonra seyircilere gösterilecek vak'aları sözle kısaca anlatıyor. Dramın bu özelliği bazı yönden Antik Yunan Tiyatrosu'ndaki Koro'yo hatırlatıyor.

'Sultan Sencer' dramında edebî olaylar; iki Türkmen devletinin hükümdarları, yani Büyük Selçuklu İmparatorluğu'nun son sultanı Sencer'le (1086-1157) Harezmsahlar Devleti'nin kurucusu Atsız ibn Muhammet'in (1098-1156) arasında meydana gelen karşılıklarla ilgili gerçekleştiriliyor. Hakikaten 1130'lu yılların

sonundan 1140'lı yılların sonuna kadar 10 sene boyunca devam eden tarihî olaylar Beyik Selçuklu İmparatorluğu'nun çökmesi ve küçük beyliklere parçalanması Harezmin ise bağımsız bir devlet olarak kurulmasıyla sonuçlanmıştı.

Bunu da belirtmek gerekiyor ki, Harezmsah Atsız ibn Muhammet, 30 Temmuz 1156'da 59 yaşında iken vefat eder. Büyük Selçuklu sultanı Sencer ise, 9 ay geçemez, 26 Nisan 1157'de 72 yaşında ölür.

Tarihî olaylar bakımından neticelendirirsek Basır Abdullin'in dramı hakkında kesin olarak şunu söyleyebiliriz ki, yazar kendi eserini 'Tarihî Piyes' hesaplıyorsa da o gerçekten Sultan Sencer hakkında Türkmen halkının arasında yaşamakta olan bir sürü efsanelerin bazılarında vücuda getirilen bir eserdir. Bu bir. İkinci taraftan, epey değişmiş bir halde olursa olsun, efsanelerde tarihî olayların izlerini bulmak mümkündür. Bunun birkaç örneğini aşağıda dramla yakından tanışınca göreceğiz.

Dramın kısa özetine göz atalım. Merv'in hanı Sultan Sencer, Hive hanı Atsız ibn Muhammet'in kızı Corabike'nin (bazı araştırmacılar Cürbike şeklinde okumuşlardır) vasıfını başkalarından işidip kendisini görmeden ona aşık oluyor. Çünkü 40 yaşındaymış ama bekârmış. Sencer, kızıyla evlenmek isteğini anlatarak Atsız'a mektup yazıyor ve Hive'ye elçilerini gönderiyor. Elçiler olumsuz bir yanıtla geri dönünce kızıyor ve Atsız'a ikinci kez mektup yollayarak eğer kızını kendisine vermezse Aral denizine dökülen Amuderya'nın akış yolunu değiştirip Hazar denizine döktürmüş ve Hive yurdunu susuz bir mekana çevirmiş olacağını belirtiyor. Atsız, bu mektubu şöyle yanıtlıyor: 'Ey Sultan Sencer! Amuderya'nın suyu Aral denizine dökülmeyip Kara denizine dökülürse de kızım karın olmayacaktır ve beni korkutmak üzere yazdığın sözleri ise bir değnekle atılan dayakça da saymıyorum.'

Hayatında hiç bir kimseden böyle sert cevabı almayan Sultan Sencer, önce Allah'a yalvarıyor: 'Ey Tanrım! Benim mal-u devletimi taç-u tahtımı al yerine sadece Corabike'yi bana ver.' Aynı zamanda da çok kızarak bunları dile getiriyor: 'Ben,

Sultan Sencer kendimi suya atacağım tam devletimi ateşe vereceğim. Kendimi de ateşe atacağım. Corabike sebebiyle kötülükler vahşîlikler yapacağım.’ Daha önce Atsız’a yazdığı mektubundaki sözü gerçekleştiriyor. Genoylu Karatal adlı yerde Amuderya’nın suyuna bent yaparak geçmişten kalan eski yolu üzerinden Hazar denizine dökülmesini sağlıyor. Sonuçta çaresiz Harezmi halkı susuz kalarak pek çok zorluklarla karşılaşılıyor, dağılmaya hatta açlıktan kırılmaya yüz tutuyor.

Atsız hanın kızı, hatta halkı tarafından babasından da büyük hürmete münasip olan, Corabike bir hile yaparak Harezmi’deki kötü durumu değiştirmek maksadıyla Merv’e gidiyor. Corabike’nin geldiğini görünce Sultan Sencer seviniyor ve 40 gece ve gündüz devam edecek düğün yapmayı, tutsakları haptiden serbest bırakmayı buyuruyor. Amuderya’daki bendi kırmaya da emir veriyor. Bu anda kendi halkından bir ihtiyar zat Sultan Sencer’in Harezmi halkına yaptığı zorlukların doğru olmadığını anlatarak öbür yandan da Corabike’ye de çok inanmamasını söylüyor. Fakat Sencer bu sözlere kulak vermiyor. Bana karşı çıkıyor Corabike’ye iftira ediyorsun bahanesiyle o ihtiyar zatı cezalandırarak çöle kovuyor.

Corabike, Sencer’e: ‘Sen düğün yapıyorsun benim halkım ise yas tutuyor. Eğer gerçekten askerlerine Genoylu Karatal’daki bendi yıkmayı buyurmuş isen ben de gideyim onu kendi gözlerimle göreyim yalnız düğünümde rahat olmam için.’ diyerek hile yapıyor ve sultanı aldatarak kendi yurduna dönüyor.

Sultan Sencer, kandırılmış olduğunu anlayınca Atsız ibn Muhammet’e tam Hive halkına karşı iki sene devam eden savaşa başlıyor. Sonuçta ordusu mağlubiyete uğratılıyor. Çünkü Atsız ibn Muhammet, kızı Corabike’nin tavsiyesiyle, Sencer’in ordusunun bulunduğu yerlere Amuderya’dan su akıtarak bataklığa çeviriyor. Sencer’in askerî bölükleri yorularak parçalanıyor çöllere gidiyor. Bazı askerler ise sultanın yanına geliyorlar. Sencer’in Amuderya’da ikinci kez bent yaparak Atsız’ın halkını zorlukta bırakmak planı da sonuç veremiyor. Çünkü bu alanda çalışan

mühendisler ilkbaharda suyun fazla olması sebebiyle Amuderya’da yeni bir bent yapmanın mümkün olamacağını sultana anlatıyor.

Başarısızlığa uğramış olan Sultan Sencer, çevresine daha sert davranıyordu. Çöle kovduğu ihtiyar zatı sarayına getirerek ondan kendisinin yakın gelecek kaderini öğrenmek için emir ediyor: ‘Ben sana anlatmayı buyuruyorum!’ İhtiyar bunları söylüyor: ‘Ey oğlum! Bana buyruk etmeye hiç kimsenin hakkı yoktur. Halkın ordun hepsi senden razı değildirler. Sen tüm halkına ters gittin... Bugün taç-u tahtından şah-u şevketinden ayırılmalı gün olacaktır... Şu andan bu yana bize senin gibi sultan gerekemiyor.’

Dram, Sultan Sencer’in tahttan indirilmesiyle bitiyor. Eserde yazarın Sultan Sencer’e antipatisi göze çarpıyor. Yazarın, Sencer’i 1138-1141 yılları arasında Merv’in hanı olarak vasıflandırması tarihe aykırıdır. Bildiğimiz gibi Sencer, 1118-1157 yılları arasında, başkenti Merv şehri olan Büyük Selçuklu imparatorluğu’nun tahtında 38 sene boyunca oturan meşhur sultandır. Harezmsah Atsız ibn Muhammet’le ilgili yukarıda zikri geçen tarihî ve edebî hakikatler de birbirini tutmuyorlar.

Elbette, edebî hakikatler yazarın hayalî dünyasına aittir ve genellikle hayalî bir üründür. Bundan dolayı edebî eserden, hatta tarihî konuda kaleme alınmış olan eserden de, tarihî hakikati tam olarak aramak ve bulmak imkansızdır. Çünkü bu eserlerde tarihî hakikat, edebî hakikatin içinde ve erimiş bir haldedir. Araştırmalarda kaleme alınmış olan tarihî hakikatlere gerçek mi veya gerçek değil mi sorusu, eserlerdeki edebî hakikatlere ise etkili mi veya etkisiz mi sorusu daha uygun ve yerindedir. Ancak bu soruları olumlu olarak yanıtlıyorsalar her ikisi de hakikattir.

‘Denksizlik’ dramı

1927 yılında özel bir kitapçık şeklinde neşredildiği bu eserde ele alınan meseleler o zamanın türkmen hayatıyla alakalı. Dram mâzînin reklamını yapmaz. Sadece 1920 yıllarda olan olayları anlatır. Dolayısıyla bazı araştırmacılar onu neden mâzîyi metheden eserlerin arasına kattı diye düşünüyoruz. Bu meselelere bir metebe eserlerin kendisi cevap verecektir.

‘Denksizlik’de eserin ana düşüncesine yoğrulmuş aşağıdaki olay anlatılır. Annagüzel isimli kızı Berdiniyaz isimli bir topala verirler. Kızın başlığının bir parçası olarak 40 deve, 15 put pirinç, 15 tane koyun ve 10 hırka verilir. Bu durumu değerlendirirsek, Berdiniyaz total zengin ve güçlü olmalı. Ama daha sonra Berdiniyaz ve Annagüzel kendilerini fakir sayarlar. Bu iki düşünce aynı kalıba sığmaz. Aslına bakarsak bir kimse konuşurken “ben fakirim” der. Neyse, onlar dört sene karı-koca olarak yaşarlar. Bundan sonra tesadüften, Berdiniyazın köyüne Bayram gelir. Annagüzel genç kız iken Bayramla bir birini sevmişler. Bu olay şimdi açığa çıkıyor. Bayramı gören Annagüzel ‘Beni gerçekten seviyorsan, hemen buradan götür’ der. Elbetde, Bayram Annagüzeli götürmek istegiyle coşar ve dört arkadaşı ile onu kaçıtır.

Bir bakıma bu olayın sonudur. Ancak öyle değil. Topal ve fakir olduğundan şikayetçi Berdiniyaz bu durumu haksızlık olarak değerlendirir, kardeşi Çarıyara danışır. Hükümet mektebinde okumakta olan Çarıyar Bayram ile Annagüzelin bir birini sevdiklerine bakarak onları haklı bulur. Annagüzel ile Bayramı jandarma dahi haklı bulur.

Elbette burada pek çok tabii olmayan şey var. Örneğin neden Bayram daha önce Annagüzelden haber almadı? Bayram tesadüfen gerçekleşen görüşmelerde yine eskiyi hatırlayarak Annagüzeli götürmek istiyor. Neden bu olay dört sene sonra gerçekleşir? Eserde bu çeşit sorulara cevap bulamayız. Şunun gibi çözülmesi zor olan meselelere dayanarak Beşim Şamyradov şöyle yazmıştır: Dramanın finalinde

meselenin çözülüşü de piyes hakkında olumlu düşünmeye ihtimal vermiyor. Aslında yazar yeni dönemde her şey değişti, aile meselesinde de istediğin şekilde de hareket edebilirsin, devlet de seni destekler, denilen düşüncüyü öne sürüyor. Böyle düşüncenin çok olağanüstü olduğu tartışmasıdır. Bunun gibi düşüncelerin toplumsal çalışma (köy oluşumu) yıllarında burjuva sınıf vekillerine “her şey ortak olacak ailende kendinde kendine ait olmayacakmış” denilen söylentilerin yayılmasına sebep olmuştur.

Piyese şöyle denmesine esas olan nedir? Bize göre bir esas yoktur. İlk önce 4 sene sonraki buluşma hakkında. Eğer sevgi önceden geliyor ise, o zaman bunun için yılın farkı yoktur. Türkmen edebiyatının eskiden gelen geleneklerinde de onun gibi durum olmuştur. Yine de o ‘Leyla ve Mecnun’, ‘Yusuf ve Züleyha’yı alıp bakmak gerek. Leyli de Züleyha da, başka birisiyle evlendiriliyor ki onlar yine de yıllar boyu öz sevgilerine vefalı olarak kalmışlardır. Aşığına rastlasa, kendi nikahlı eşinden hemen yüz çevirmeye hazır. Doğru, bu yerde başka bir durum var. Niye yazar önceden Annagüzel’in Bayram’ı sevdiğini gizli tutmuş. Birden o ortaya çıkıyor ve herşeyi karıştırıyor. Bu elbette ki, yazarın hatası.

1920’li yıllarda sahnelenen ‘Aycemal’ piyesinde de buna benzer bir durum vardı. Aycemal de birkaç sene geçtikten sonra sevdiği ile kaçmıştır. Orda bu meseleye devlet görevlileri karışmadığı için kavga olmuştu ve sevgililerin durumu trajik biçimde sonlanmıştı.

Demek ki ‘Denksizlik’ dramının yazarı kendi önemli kahramanlarını gereği kadar tam gösterememiştir. Bu özellikle Bayram’ın kişiliğiyle ilgilidir. Onun kişiliği tam değildir. Onların birbirlerini sevdiklerindeki yine Annagüzel tarafından bilebiliriz. Bayramın kişiliğinin son hali beğenilir değil. O arkadaşları ile birlikte Annagüze’li alıp kaçırmış. İşte bu kadar: Sonra yine o pasifleşiyor.

Annagüzel karakteri tam olsa da davranışları şüphelidir. Bir bakıma tüm olayların başlangıcı o. Kendi isteği üzere kaştıktan sonar ‘Bayrama gelince kalbim huzur

bulamıyor’ diyor. Şimdi o Bayramla geldikten sonra ‘Kendim etdim kendim buldum’ diye kendi kendini suçlamaya başladı. Acaba bunun sebebi nedir?

Ama zamanla olaylar açığa çıkmaya başlıyor. Annagüzel Berdiniyaz’dan ayrıldığına pişmanlık duyar. Onun şimdi vijdanı sızlamaya başlar. Dört senedir ona eşlik eden hayat arkadaşını terk edişi hala bır kelepçe gibi vurulmuştu aklına. Asıl nedeni ise ‘O, bir gariban fakir’.

Sonra yine kendince mırıldandı ‘Benim yaşlılarımın hepsi istediği ile evlendiler’. Ve tekrar ‘Hayır hayır’ diye ve kendince karara gelir. Arkadaşlarını hatırladıkça Orazmammet’in kızı aklına gelir. O gariban Perman adında kör birisi ile evlendirilir ve şimdi beş yıldır onunla devam ediyor hayatına. Annagüzel, ‘O da Bayram gibisini bulabilirdi aslında’ diye düşünür.

Demek, yazar hayatın ne olduğunu anlaması için Annagüzel’in başına her türlü işi salıyor. Zorluklarla karşı karşıya getiriyor. Ama bu da o kadar etkileyici olmuyor. Bize göre, Annagüzel’in sadeliği onu çok sıkıntıya sokuyor. Genel olarak, bu karakterin belli bir ideolojiye ettiğini anlatmak zor. Yazar bu meseleyi tam olarak çözememiş.

Piyesin ismini biraz tartışalım – ‘Denksizlik’. Bu neyin denksizliği olabilir acaba? Eğer Annagüzel sevdiğine kavuşmuş olsaydı bu piyesin adını yanlış bulabilirdik. Neden geri döndükten sonra Annagüzel topal Berdiniyazı hatırladı ister istemez? Neden o kendi arkadaşlarından birinin Perman kör ile beş yıldır mutlu mesut yaşayıp gittiklerini aklından geçiriyor? Beklide asıl mesele bunda saklıdır. Acaba adaletsizlik bunun gibi kolsuz bacaksız, kör kellere mi bağlı? Yoksa bizim kahraman ‘elalemin fakirini’ devamlı anıp üzülecek kadın değildi. İşte, bizce mesele tam buraya kanalize ediliyor. Güzelce düşündüğünde Annagüzel’in diliyle konuşan yazar Berdiniyaz gibi sakatlara acıyor, onların aile hayatını düşünüyor. Bayram gibi sevgisini fazla düşünmeyen gençler değil de, yazarın esas dikkatini çeken ilgiye

muhtaç insanlara çekmesidir. Gerçekten toplumda Berdiniyaz gibi insanla rastlanıyor. Onlarda insan sonuçta. Ama onların gerçek insan olması için yanında hanım hanımcık bir eşinin olması, hele hele yeni inşa edilen sosyolistik toplumda. Bu açıdan baktığımızda Annagüzel karakterli yeni renk almaya başlamaktalar. Hemen bu tip gerçek hayattaki kaharamanlar göz önünde canlanıyor. Yazar bu piyesi yazmakla asıl amacı elden geldiğince topluma faydalı olabilmektir.

Bu açıdan Bayram'ın karakterine az ilgi duyulması yazarın niyetini anlatıyor. Ama bu yanlış olabilir. Çünkü Annagüzel'in Bayram ile aşkını baştan göstermek sadece eserin manasını kuvvetleştirmeye yardım ederdi. Piyenin başında Bayram yok. Annagüzeli alarak döndükten sonra da o yine ortadan kaybolur. Bunun için Annagüzel'in yine Berdiniyaz'ı hatırlayıp, onu özlemesinde Bayramı suçlu bulması doğru. Mesele eserin bitiminden anlaşıldığına göre, adaletsizlikte. Adaletsizliği ilk duyan Berdiniyaz'ın kendisidir. O fırsat buldukça sakatlığını, fakirliğini hatırlıyor. Doğru ,onun yeni okulda okula devam eden ağabeyside var. Ama ondan Berdiniyaz'a hiçbir faydası yoktu. Aksine, O, kardeşinin karısının götürülmesini onaylıyor, kardeş olarak ta ona hiç acımıyor.

Adaletsizliğin ne olduğunu onun insana nasıl etki ettiğine yavaş-yavaş Annagüzel de anlamaya başlıyor. Ama bu durum biraz geç, yani Berdiniyaz'ın evinden Bayramla kaçtıktan sonra gerçekleşmeye başlıyor. O, döndükten az sonra rahatsız olmaya, aklına sakat kocası Berdiniyaz gelmeye başlıyor.

Onun kendi kendine konuşmaları, yani sahne monoloğları buna şahittir. 'O da bir gariban fakir.... Ben ne yapayım ki ...Ayağı yok. Başkasının eline Bakan bir fakir'. 'O gariban şimdi ne yapıyordur acaba,ağlıyordur belki de Ağlıyor. Topalda olsa bana bir kötülük etmedi.... Bir eksigi topallığı ..Allahım, sen başışla!'

Bu sözlerden Annagüzel'in çektiği ızdırabı ve kalbinin inlediğini anlayabiliyoruz. Gerçekten de eserin ana fikri bu konuya yönlendirilmiş. Peki sakatlar,

ağır hastalıklara yakalananlar, sağırklar vb sosyal bir hayatta ne olmalı? Onların hali ne olmalı? Ya onların aile kurabilme imkanları ne kadar? Peki onların ne nasıl bir fazlalıkları olmalı, onları nasıl bir şekilde toplumdan uzaklaştırmalı...

İşte Basır Abdullin'in bu eseri de böyle meselelere çözüm buluyor. Ama mesele ne yazık ki tam olarak çözülemiyor. Yani Annagüzel'in ne dametten ve konuşmalarındaki sitemden bazı şeyleri anlayabiliyoruz. Bu içtimai meseleyi çözenin tek yolu insanın ta kendisine, onun düşüncelerine, adaletliğine ve bazı menfaatlerinden mahrum olmak rızasından kaynaklanıyor. Demek aile mantık üzerine kurulmalıdır. Gençlik yıllarında Bayramla Annagüzel'in arasında gerçekleşen geçici bir aşk neticesinde bir aile kurulmamalıdır. Mantık hiçbir zaman hakiki sevgiyi inkar etmez. Burda da böyle işte... Bize göre yazar, hedefine tam olarak ulaşamamıştır. Eserin sahnelerde çok canlandırılmamasının bir sebebi de bu olsa gerek.

Kaynaklar:

1. Doç. Dr. Beşim Şamuradow, **Yiğriminci Yılların Türkmen Edebiyatı**, Aşkabat: Türkmenistan 1971. Sayfa: 178-181.
2. Prof. Dr. Muratgeldi Söyegov, **Taley Tufanı A. Kulmuhammedov'un Ömürü ve Dörediciliği**, Aşkabat: Ruh 1996. Sayfa: 3-44.
3. Prof. Dr. Muratgeldi Söyegov, 'Sultan Sencer'in Mâzîsi' Dramı Gerçeği Yansıtıyor mu? **Tarih Türk Dünyası Kültür Dergisi** 2008 Sayı: 261, Eylül, Sayfa: 26-28.
4. **Türkmen Dramaturgiyasının Tarihi** Cilt 1, Aşkabat: İlim 1994. Sayfa: 89-96.

Kısa özgeçmiş ve çalışmalarımız

2010 yılında doğumunun 60. yıl dönemi kutlanan Akad. (Ord.) Prof.Dr. Muratgeldi Söyegov 14.01.1950’de Türkmenistan Lebap vilayetine bağlı Hocambaz ilçesinin merkez kasabasında doğdu. 1973’te Başkent Aşkabat’taki Mahtumkulu Türkmen Devlet Üniversitesi Türkmen Filolojisi Fakültesini en iyi dereceyle bitiren Muratgeldi Söyegov bilimsel kurumlarda ve eğitim kurumlarında görev yapmaya başladı. 1991-1996 yılları arasında Türkmenistan İlimler Akademisi Dil Bilimi Enstitüsü direktörü (baş müdür) ve Türkmenistan Milli Eğitim Bakanlığı müsteşarı vazifelerinde bulundu. Ekim 1996 yılından Şubat 2007 yılına kadar Aşkabat Uluslararası Türkmen Türk Üniversitesi Türkmen Dili ve Edebiyatı kürsü başkanı görevini sürdüren Muratgeldi Söyegov hala aynı Üniversitede öğretim üyesi profesör olarak çalışmaktadır.

Türkoloji ve Türkmen Filolojisi aktüel konuları üzerine yaptığı araştırmaları ve edebi eserleriyle 1978’de kandidat nauk, 1989’da Yazarlar Birliği üyesi, 1991’de doktor nauk, 1993’te çlen-korrespondent (haberleşme üyesi), 1994’te profesör, 1995 yılında ise “akademik” (ordinaryüs) unvanlarını alan Muratgeldi Söyegov’un çeşitli dergi ve mecmualarda 700’den fazla makale, bildiri ve edebi eserleri yayımlandı. Yayımlanan kitaplarının sayısı 20’ye ulaştı. Çok sayıda tercümeleleri vardır. Redaktörlük ve editörlük yaptığı çalışmalar da bir sürüdür.

Kutadgu Bilig’de deyimler konusunda ilk bilimsel bildirisi 1974 yılında bir mecmuada basılan Akad. Prof.Dr. Muratgeldi Söyegov’un bibliyografisi ana okul ve ilk okulların 1. sınıfı için Alfabe kitaplarından başlayarak özel akademik monografilere kadar geniş bir bilimsel alanı kapsamaktadır. Eserlerini Türkmençe ve Rusça olarak son yıllarda ise Türkiye Türkçesiyle kaleme aldı. Bu cümleden 15-den fazla makalesi Ankara ve İstanbul’da çıkan ‘Bilig’, ‘Türk Edebiyatı’, ‘Tarih’, ‘Türk Dünyası Araştırmaları’, ‘ZfWT’, ‘Gazi Türkiyat’ gibi dergilerin sayfalarında okuyucuya sunuldu.

1990’lı yıllarda ‘Filoloji Doktorasını Yapma-Savunma Komisyonu’na Başkanlık yapan Akad. (Ord.) Prof.Dr. Muratgeldi Söyegov’un danışmanlığında ve yakından bilimsel yardımlarıyla 15 dilbilimci Prof. Doç. veya Dr. Unvanlarına layık oldu.

Eserlerinden örnek olarak ‘Oğuz Lehçelerinde Bağlama Eylemler’ (1981), ‘Türkmençe ve Rusçanın Karşılaştırmalı Grameri’(1988), ‘Türkmenenin Sentaks Sistemindeki İlerlemeler’ (1991), ‘İlk Türkmen Dilbilimciler ve Edebiyatçılar’ (1993), ‘Bağlama Eylemlerin İlk Formları’ (1994), ‘Yeni Türkmen Alfabeti’ (1995), ‘Türkmenistan’ın Vilayet, Şehir, İlçe ve Köy Adları’ (1995), ‘Türkmen Şahıs İsimleri’ (1995), ‘A.Kulmuhammedov’un Edebi Kişiliği’ (1996), ‘Türkmen Dili’ (2002, 2003) gibi monografi ve sözlüklerini, ‘Yağmurun Kokusu’ (1982),

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 28 Ocak – Şubat 2012

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası

Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZİSTAN

<http://www.akademikbakis.org>

‘Gülcü Günü’ (1984), ‘Ben Kime Benziyorum?’ (1988), ‘Ay Suya Düşüyor’ (1991) gibi şiir kitaplarını gösterebiliriz.

Eşi, Nazik Dermanova Türkmenabat Pedagoji Üniversitesi Türkmen Dili ve Edebiyatı Bölümünü bitirdiği 1971 yılından itibaren emekli olduğu 2006 yılına kadar çeşitli orta okullarda öğretmen olarak çalıştı.

İkisi kız ve biri oğul olmak üzere üç çocuk babası Akad. Prof.Dr. Muratgeldi Söyegov dört torun dedesidir.